

ВІДГУК

офіційного оцінює кандидата педагогічних наук, доцента Гуренкової Ольги Володимирівни, заступника декана факультету судноплавства Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного на дисертаційне дослідження Черненко Наталії Іванівни «Педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту», подає на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00. 04 - теорія і методика професійної освіти в спеціалізовану вчену раду К 67.051.02 02 в Херсонському державному університеті

Необхідність підвищення рівня професійної компетентності майбутніх робітників морського транспорту визначено вимогами Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (International Convention on Standards of Training Certification and Watchkeeping for Seafarers), в якій зазначено перелік компетентностей і знань, якими повинні володіти майбутні робітники морської галузі для виконання складних операцій в екстремальних умовах та передбачена підготовленість слухачів до фізичних, моральних і психологічних навантажень, що обумовлює необхідність формування у процесі навчання професійно важливих якостей у професійній підготовці робітників морського транспорту. Саме тому важливого значення набуває питання реалізації андрагогічного підходу, що визнається українськими дослідниками як необхідна умова успішної професійної освіти.

Актуальність дисертаційного дослідження, виконаного Н. І. Черненко обумовлена виявленими авторкою суперечностями між: практикою навчання дорослих, яка набула поширення в усьому світі, в якій використовувалися інші, ніж для дітей, підходи до організації навчання, і теоретичним осмисленням та обґрунтуванням цих підходів; швидкими змінами соціально-економічних умов життя, наявністю у ньому кризових явищ і дезорієнтацією в цих умовах дорослих людей та їх неспроможністю адаптуватися до нових життєвих ситуацій; зростанням потреби в удосконаленні різних параметрів освіти й відсутністю програм, проєктів, спрямованих на розвиток професійно важливих якостей у процесі навчання робітників морського транспорту, які б дозволили значно підвищити ефективність їхньої підготовки.

Авторкою правильно відзначено що тема професійної освіти дорослих сьогодні є актуальною, оскільки наше суспільство влаштоване таким чином, що для активної участі в житті країни й соціуму сьогодні недостатньо отримати базову освіту, потрібне безперервне вдосконалення професійних навичок (навчання протягом усього життя), що є основою професійної освіти та першочерговим завданням андрагогіки. У цьому контексті особливо важливою постає проблема оновлення змісту післядипломної освіти робітників морського транспорту на засадах андрагогічного підходу до професійної підготовки, яка потребує розробки нових методів, організаційних форм роботи для слухачів та викладачів і є досить актуальною у зв'язку з сучасними тенденціями розвитку і глобалізації світової транспортної системи, яка заслуговує на те, щоб стати темою окремого дослідження. Враховуючи, що робота моряків є однією з

найскладніших і суспільно значущих видів діяльності. до цього профілю пред'являють особливі вимоги у зв'язку з екстремальністю, високою динамікою й напруженістю, системою обмежень особистості. Тому постає необхідність у розробці структури найбільш значущих для осіб рядового складу груп якостей, на які потрібно орієнтуватися під час професійної підготовки кваліфікованих робітників морського транспорту. Тому не викликає сумніву, що тема дослідження Черненко Н. І. є актуальною. Безумовним досягненням автора є наукова новизна результатів дослідження.

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (282 найменування, з них 13 – іноземною мовою). Робота містить 9 додатків на 29 сторінках, 24 таблиці, 9 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 282 сторінки, з них основного тексту – 198 сторінок.

У вступі дисертанткою обґрунтовано актуальність і ступінь розкриття проблеми дисертаційної роботи; визначено її мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, охарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи; подано відомості про апробацію основних положень та отриманих результатів наукового пошуку, наведено інформацію про структуру та обсяг дисертації. Авторкою також визначено мету і завдання, сформульовано об'єкт і предмет наукового дослідження; охарактеризовано застосовані методи.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- створено та експериментально перевірено модель професійної підготовки робітників морського транспорту, побудовану на засадах андрагогічного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного та системного підходів;

- обґрунтовано педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу під час організації професійного навчання робітників морського транспорту в закладах післядипломної освіти;

- визначено комплекс професійно важливих якостей, яким має володіти робітник морського транспорту та компоненти сформованості цих якостей: мотиваційний (мотивація до навчання, прагнення до самоосвіти й саморозвитку), когнітивний (знання про комплекс і сутність професійно важливих якостей), діяльнісний (уміння об'єктивно оцінити свій рівень сформованості професійно важливих якостей), критерії (теоретична готовність, практична готовність, мотиваційний) та рівні (високий, середній, низький);

- уточнено сутність базових понять: «професійно важливі якості», «компетентність», «професійна компетентність», «робітник морського транспорту», «професійне навчання», «андрагогічний підхід до підготовки робітників морського транспорту».

Подальшого розвитку набули питання змісту, методів, прийомів, засобів та форм організації навчання робітників морського транспорту; розроблення системи критеріїв, яка дозволить об'єктивно оцінити готовність робітників морського транспорту до професійної діяльності в сучасних умовах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці моделі професійної підготовки рядового складу робітників морського

транспорті. Оновлено й удосконалено зміст навчальних предметів загальнопрофесійного циклу: професійна підготовка, спрямована на формування компонентів професійно важливих якостей; впроваджено в навчально-виховний процес інноваційні методи й форми, що стимулюють активність слухачів до формування професійно важливих якостей.

Розроблено та апробовано програму спецкурсу «Формування професійно важливих якостей робітників морського транспорту: теорія та практика», що передбачає планомірне включення елементів професійної підготовки робітників морського транспорту до навчальних дисциплін загальнопрофесійного циклу: «Основи правових знань» (складання морського контракту), «Основи галузевої економіки» (розрахунок виїжджості морських перевезень вантажу), «Інформаційні технології» (використання Інтернет-ресурсів для пошуку вакансій на сайтах судноплавних компаній, застосування тренажерів для відпрацювання навичок несення вахти в машинно-котельному відділенні й на центральному пості керування сучасного судна), «Техніка пошуку роботи» (проходження співбесіди з роботодавцем, складання резюме та заповнення анкети для моряка (Seaman's application form)). У програмі відбито також впровадження різноманітних видів розвивально-коригувального інформування у вигляді тематичних бесід, консультативних зустрічей, ситуативних вираз, сюжетно-рольових ігор, тренінгів, спрямованих на поглиблення усвідомленості слухачами сутності і змісту обраної професії, спрямованості на фахову діяльність.

Фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки можуть бути застосовані у процесі вдосконалення системи відбору кандидатів на навчання до морських навчальних закладів та на роботу за контрактом. У процесі дослідження сформульовано ряд пропозицій, які можуть бути використані під час висесення змін і доповнень до Державних стандартів з питань підготовки робітників морського транспорту, удосконалення навчального процесу щодо підготовки та підвищення кваліфікації викладачів.

У першому розділі «Теоретичні передумови професійної підготовки робітників морського транспорту в системі післядипломної освіти» охарактеризовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження, визначено психолого-педагогічні проблеми професійної підготовки робітників морського транспорту, висвітлено методологічні основи професійної підготовки робітників морського транспорту.

Авторкою визначено, що для виконання професійних обов'язків в екстремальних умовах майбутній робітник морського транспорту повинен не тільки мати достатній рівень знань, умінь і навичок, а також бути підготовленим до фізичних, моральних і психологічних навантажень, що обумовлює необхідність формування в процесі навчання професійно важливих якостей. Грунтуючись на висновках учених про те, що оптимальна кількість якостей, котра забезпечить можливість планомірного й ефективного їх формування у процесі навчання майбутнього фахівця, складає п'ять – сім якостей, та на підставі результатів аналізу анкетування слухачів і викладачів встановлено комплекс професійно важливих якостей, яким має володіти робітник морського транспорту. Найактуальнішими професійно важливими якостями робітника морського транспорту визначено: інтерес до професії,

прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення, вимогливість до себе, відповідальність за результати своєї праці, стійкість у стресових ситуаціях, уважність і неконфліктність.

Черненко П. у межах дослідження уточнено дефініції, що характеризують зміст професійної підготовки робітників морського транспорту, а саме: «професійна підготовка», «робітник морського транспорту», «компетентність», «професійна компетентність». З'ясовано, що поняття «робітник морського транспорту» відповідно до нормативних документів, а саме Національного класифікатора України «Класифікатор Професій» ДК 003:2010 (КП), який визначає місце і роль професійної назви роботи в системі класифікаційного утримування професій; галузевого довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників «Водний транспорт, розділ «Морський транспорт» (Вип. № 67), який встановлює кваліфікаційні розряди робітників згідно зі складністю виконуваних ними робіт, що відносяться до освітньо-кваліфікаційного рівня «кваліфікований робітник». Згідно з Міжнародною Конвенцією ПДНВ «робітники морського транспорту» - це особи рядового шласскладу, які несуть навігаційну, машинну вахти або обслуговують електричне устаткування судна в залежності від займаної посади.

У другому розділі «Теорія і практика функціонування андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морської галузі» проаналізовано сучасний стан професійної підготовки робітників морського транспорту; конкретизовано критерії, показники та рівні сформованості професійно важливих якостей; представлено й обгрунтовано модель професійної підготовки робітників морського транспорту; визначено та схарактеризовано педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту.

Дослідницю в ході проведення аналізу методичного забезпечення професійної підготовки робітників морського транспорту було виявлено основні недоліки в організації професійної підготовки робітників морського транспорту: відсутність навчальних посібників, методичних рекомендацій, тем у робочих навчальних планах, орієнтованих на формування професійно важливих якостей; відсутність методичного забезпечення на рівні сучасних нормативних, організаційних, технічних і технологічних вимог для самостійної роботи слухачів із використанням передового досвіду щодо експлуатації та технічного обслуговування суднового обладнання у штатних та екстремальних ситуаціях; слабо виявлені та недостатньо реалізовані міжпредметні зв'язки між дисциплінами загальнопрофесійного та професійно-теоретичного циклів підготовки, що мають бути задіяні у процесі формування професійно важливих якостей і професійної компетентності; викладання дисциплін недостатньо узгоджене з компетентнісною моделлю та завданнями професійного навчання кваліфікованих робітників морського профілю.

Авторкою розроблено модель професійної підготовки робітників морського транспорту (рис. 2.1, С.131 тексту дисертації), адже вона виступає як системоутворювальний чинник для відбору змісту освіти й форм його реалізації в навчальному процесі. Концептуальними засадами побудови моделі професійної підготовки робітників морського транспорту обрано андрагогічний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний і системний підходи,

оскільки андрагогічний підхід сприяє формуванню цілісної особистості; компетентнісний підхід як основа якості навчання забезпечує можливість професійного розвитку; особистісно-діяльнісний надає можливості для оптимального розвитку особистості в процесі результативного оволодіння нею професійними якостями; системний є методологічним способом пізнання педагогічних фактів, процесів. Означені підходи до організації педагогічних процесів мали суттєвий вплив на визначення змісту, форм, методів, засобів навчання і, безумовно, на кінцевий результат. Запропонована модель професійної підготовки робітників морського транспорту включає: ціловий, нормативний, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий, діагностувальний і результативний блоки.

Дослідницею в даному розділі було виконано одне із завдань дослідження – обґрунтовано педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу в процесі формування професійно важливих якостей робітників морського транспорту. Оскільки потреби ринку праці вимагають перебудови навчально-виховного процесу, наочно було визначено і створено такі педагогічні умови, щоб усі компоненти моделі професійної підготовки взаємодіяли (п.п. 2.4. тексту дисертації). Зазначені педагогічні умови дають змогу реалізації андрагогічного підходу та підвищення ефективності формування професійно важливих якостей робітників морського транспорту, а саме: забезпечення мотивації слухачів до формування професійно важливих якостей, що сприяє їхньому саморозвитку, самовихованню й самовдосконаленню; оптимізація навчального процесу: спрямування змісту дисциплін професійної підготовки на формування компонентів професійно важливих якостей, упровадження в навчально-виховний процес інноваційних методів і форм, що стимулюють активність слухачів до формування професійно важливих якостей; орієнтація професійної підготовки робітників морського транспорту на вимоги міжнародних стандартів щодо професійної компетентності, як чинника формування конкурентоспроможності на ринках праці; включення до навчального плану курсу, який забезпечує формування органічної єдності психологічних, фахових знань слухачів про комплекс і сутність професійно важливих якостей, системність і цілісність яких посилена міжпредметною інтеграцією та координацією.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка моделі професійної підготовки робітників морського транспорту та педагогічних умов реалізації андрагогічного підходу» дисертанткою висвітлено організацію і хід педагогічного експерименту з формування професійно важливих якостей робітників морського транспорту та педагогічних умов реалізації андрагогічного підходу у процесі професійної підготовки; проаналізовано й інтерпретовано результати дослідно-експериментального дослідження ефективності моделі професійної підготовки робітників морського транспорту (п.п.3.1 тексту дисертації).

Перша педагогічна умова реалізовувалася шляхом стимулювання інтересу до обраної професійної діяльності та створенням відповідного педагогічного середовища шляхом: постановки проблемних питань, для вирішення яких необхідні певні знання, уміння й навички; виконання ситуативних вправ; залучення слухачів до командної роботи; проведення

консультацій провідними фахівцями морської галузі. Реалізація першої педагогічної умови призвела до постійної роботи слухачів над формуванням, розвитком та вдосконаленням професійно важливих якостей, необхідних для успішної професійної діяльності і як наслідок сприяла розвитку мотивації до самовдосконалення та досягнення наміченої цілі.

Впровадження Черненко Наталією другої педагогічної умови здійснювалося шляхом упровадження в навчальний процес поряд з традиційними - інноваційних форм, зокрема: проблемних лекцій, лекцій-візуалізацій, лекцій-прес-конференцій, які стимулювали слухачів до пошуку ефективних шляхів вирішення поставлених у ході заняття проблем; практичних занять, організованих у формі дискусій, „круглого столу”, включення в заняття елементів „мозкового штурму”, сюжетно-рольових та ділових ігор, тренінгів, які надавали можливості активізувати знання, набуті навичок проведення дискусій, диспутів, реалізувати свій творчий потенціал.

Третя педагогічна умова втілювалася дисертанткою шляхом орієнтації професійної підготовки робітників морського транспорту на вимоги міжнародних стандартів, підвищення якості надання послуг з професійного навчання робітників морського профілю, впровадження в навчальну діяльність системи стандартів якості згідно з Правилами 1/8 «Стандарти якості» Міжнародної Конвенції П/ІНВ як запоруки формування професійної компетентності, підвищення рівня їх соціальної й професійної мобільності. До навчальних планів з дисциплін загальнопрофесійної підготовки внесли корективи, зокрема: вивчення діючих державних нормативних документів та актів (Кодекс торговельного мореплавства); конвенцій міжнародних організацій (Міжнародної Морської організації, Міжнародної організації праці). У процесі реалізації третьої педагогічної умови здійснювалися зустрічі з представниками судноплавних компаній, що у свою чергу стимулювали слухачів до набуття необхідних знань щодо змісту і сутності професії, професійно важливих якостей, необхідних для успішної професійної діяльності та конкурентоздатності на ринку праці.

Здійснення четвертої педагогічної умови дослідницею відбувалося у вигляді різноманітних видів розвивально-коректувального інформування, тематичних бесід, консультативних зустрічей, ситуативних вирав, сюжетно-рольових ігор, тренінгів і дозволила сконцентрувати професійну підготовку робітників морського транспорту навколо мотиваційно-потребнісної сфери: самосвідомості, спрямованості особистості та адаптаційних можливостей людини як суб'єкта навчання. Включення до навчального плану спецкурсу «Формування професійно важливих якостей робітників морського транспорту: теорія та практика» сприяло поглибленню усвідомленості слухачами сутності й змісту обраної професії, їхньої спрямованості на здобуття знань, умінь і навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків. Це, у свою чергу, в кінцевому результаті підвищило рівень психологічної готовності слухачів до професійної діяльності, що є головним результатом упровадження андрагогічного підходу до професійної підготовки робітників морського транспорту.

У ході проведення експериментальної роботи було забезпечено чітке дотримання Черненко Н. вимог щодо застосування статистичних методів

обробки результатів: незапланований характер вибірки слухачів експериментальної та контрольної груп (ЕГ, КГ), незалежність учасників експерименту (п.п.3.2 тексту дисертації). Процес підготовки в контрольній та експериментальній групах викладання організовувався одними й тими викладачами, але в КГ навчання здійснювалося згідно з чинною навчальною програмою та використанням традиційних форм, а в ЕГ згідно розробленої моделі підготовки робітників морського транспорту із використанням активних форм навчання та спецкурсу «Формування професійно важливих якостей робітників морського транспорту: теорія та практика».

Дисертантка зауважує в своїй роботі, що перевірка досягнень слухачів в ЕГ і КГ здійснювалась відповідно до визначених рівнів сформованості професійно важливих якостей: високий, середній та низький, при цьому тести, ситуативні завдання були рівнозначними для контрольної й експериментальної груп. За результатами проведеного контрольного етапу експерименту проаналізовано динаміку змін: в ЕГ кількість слухачів із високим рівнем розвитку мотиваційного компоненту збільшилась на 27,3 %, з середнім - зменшилась на 6 %, а з низьким рівнем зменшилась - на 21,3 %. Відносно сформованості когнітивного компоненту в експериментальній групі кількість слухачів з високим рівнем розвитку зросла на 7,3 %, з середнім рівнем зросла на 8,6 %, з низьким рівнем знизилася - на 12,6 %. Опрацьовані дослідницею дані подані в Таблиці 3.1., Таблиці 3.2., Таблиці 3.3. відповідно.

Отримані дисертанткою в ході дослідження результати дозволяють уважати, що поставлені завдання виконані і мета дослідження досягнута. Достовірність та обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується кількома чинниками - системністю та логічністю викладення матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачкою джерельної бази, використанням результатів педагогічного дослідження.

Аналіз дисертаційної роботи та автореферату Черненко Наталії Іванівни дозволяє дійти висновку, що дисертантка на високому рівні володіє методами концептуально-порівняльного та структурно-системного аналізу, планування й проведення наукового дослідження, узагальнення й аналізу одержаних результатів. Ідеї і висновки, що становлять суть дисертації, сформульовано нею самостійно. Положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрунтовно викладені в опублікованих науково-методичних працях дисертантки. Кількість та повнота висвітлення положень дисертаційного дослідження у наукових публікаціях Черненко Н.І. за темою дисертації відповідає чинним вимогам. Автореферат дисертації відображає зміст її основних положень.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Черненко Н.І., необхідно висловити деякі критичні судження:

1. Обґрунтовуючи актуальність проблеми дисертаційного дослідження, авторка високремлює протиріччя, однак, на жаль, в роботі немає чіткого пояснення яке з них, і на якому етапі, було розв'язано авторкою.
2. Результати виконання завдання "Визначити теоретичні засади реалізації автрайонічного підходу до професійної підготовки осіб рядового складу робітників морського транспорту в післядипломній освіті" на нашу думку потребують викладення та опису в окремому параграфі, наприклад п.п.1.4.

3. Висвітлені теоретичні аспекти компетентісного підходу у зіставленні українського і європейського досвіду бажано б було доповнити та винести в окремий параграф роботи, наприклад п.п.2.1.1. Тим більш, на нашу думку, в роботі авторкою було розглянуто та детально проаналізовано міжнародний досвід професійної підготовки робітників морського транспорту щодо формування професійних компетентностей при реалізації андрагогічного підходу.

4. Враховуючи, що в дисертації мова йде про професійну підготовку робітників морського транспорту на нашу думку, доцільним було б розробити алгоритм формування педагогічних умов професійної підготовки робітників морського транспорту саме в післядипломній освіті.

5. Робота містить деякі граматичні та стилістичні огріхи.

Проте, слід зазначити, що означені зауваження і побажання стосуються складних і дискусійних питань, які не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані дисертантом.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих праць дисертантки дає підстави зробити загальний висновок, що дисертаційне дослідження Черненко Наталії Іванівни «Педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту», подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00. 04 – теорія і методика професійної освіти, є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

За актуальністю обраної теми, науковою новизною і практичним значенням отриманих результатів робота Черненко Н.І. «Педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту», відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою КМУ № 567 від 24.07.2013. Що є підставою для присудження її автору Черненко Наталії Іванівни наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00. 04 – теорія і методика професійної освіти.

Кандидат пед. наук, доцент
Київської державної академії
водного транспорту імені гетьмана
Петра Конашевича-Сагайдачного,
заступник декана факультету судноводіння

О. В. Гуренкова

